

Nr 228.

Av herr **Lindhagen**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Propositionen nr 179 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, omnämner att riksförsäkringsanstalten redan år 1918 avgivit förslag till revidering av gällande bestämmelser i nämnda ämne men att denna liksom även andra framställningar från anstalten icke lett till någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Detta visar hur föga uppmärksamhet denna för en myckenhet värnpliktige viktiga angelägenhet tilldragit sig. Årligen hava värnpliktige till stort antal i stället fått åtnöjas med ingen eller otillräckliga ersättningar. Såsom propositionen förmåler har emellertid riksdagens initiativ år 1925 föranlett att ärendet nu upptagits. Ur min synpunkt anmärkningsvärt är därvid att de erinringar som i 1925 års motion i ämnet samt i interpellationer åren 1926 och 1927 framhållits icke föranlett något som helst övervägande i propositionen. Med anledning av densamma nödgas jag således göra följande framställningar.

1) *Ersättningens skäligen belopp.* Om någon enskild tillfogar en annan förlust genom någon åtgärd, som ej äger sammanhang med någon kontraktsförbindelse mellan parterna, är han enligt svensk rätt skyldig att gälda fulla skadan. Uttrycklig bestämmelse därom finnes endast i 6 kap. strafflagen, som handlar om skadestånd för brott. Men enligt praxis tillämpas där stadgade grunder även för andra fall. I några specialförfattningar såsom i lagarna angående ansvarighet för skada i följd av järnvägsdrift, automobiltrafik och luftfart hänvisas uttryckligen till strafflagens nämnda bestämmelser. Dessa lyda sålunda:

»1 §. Skada, som någon genom brott annan tillfogar, skall av den brottslige gäldas, evad brottet skett med uppsåt eller av vållande. Har den, som skadan led, genom eget vållande därtill medverkat; varde skadeståndet jämkat efter ty som skäligt prövas.

2 §. I mål som kroppsskada angår, skall under skadeståndet räknas icke allenast läkarelön och annan kostnad utan även ersättning för hinder eller brist i den skadades näring, för sveda och värk, så ock för lyte eller annat stadigvarande men, om sådant blivit honom tillfogat.

3 §. För lidande, som genom brott emot personliga friheten eller genom falsk angivelse eller annan ärekränkande gärning må anses vara någon tillskyndat, skall ock vedergällning givas.

4 §. Kommer någon som jämlikt stadgande i lag äger rätt till underhåll av den som blivit dödad, att genom dennes frånfälle sakna erforderligt underhåll, då skall honom, efterty, med avseende å såväl den brottsliges

tillgångar som andra omständigheter, skäligt prövas, tilläggas skadestånd, och må det skadestånd, efter omständigheterna, sättas att utgå på en gång eller å särskilda tider.»

Det synes mig lyckligt, att författningen är avsedd att gälla endast för fredstid. Kriget, som kullkastar allt, måste ha sina egna lagar. Kriget har dessutom så gott som upphört att ingå i våra statsmaktens sysselsättningar efter den långa fredstid landet åtnjutit.

För fredstid åter bör väl uppenbarligen gälla samma regler för skadestånd, som, enligt vad ovan sagts, gäller i det civila livet i allmänhet. Propositionen framhåller mer än en gång särskilt för värnpliktige, att de äro tvångsanställda och att för deras ersättningsfråga följaktligen bör gälla andra bestämmelser i skadeståndsväg än för andra statsarbetares tjänstgöring, som grundar sig på frivilligt åtagande. Fast anställda ha ock enligt förslaget hänvisats till allmänna olycksfallslagens ersättningar.

Vid sådant förhållande måste skadeståndet betraktas såsom en rätt och ej blott såsom en nådegåva. Och även om det sistnämnda vore fallet, bleve det ingen mening med nåden, om den ej tog sig uttryck i att skänka full rättvisa i stället för en otillräcklig allmosa. I synnerhet vilar här ett ansvar på staten, som har en bred rygg för att umgälla de lidanden staten tillskyndar enskilda genom ifrågavarande tvångskommandering. De ovannämnda reglerna för skadestånd framhålla ock, att vid bestämmandet av detsamma skall, även då det gäller efterlevande, tagas hänsyn bland annat till den betalningsskyldiges tillgångar. Må man för övrigt besinna, att om staten exproprierar för något sitt ändamål en värnpliktigs jordegendom, skall därför enligt lag lämnas full ersättning. I minst lika hög grad bör det gälla enahanda regel, när staten exproprierar ifrån honom hans liv och hälsa.

Denna självklara grundsats kommer icke heller till något uttryck i det nu framlagda förslaget. Utan att blinka eller rodna vare sig i motiv eller lagtext tillkasta statsmakterna den olycklige en obetydlighet och göra det på måfå utan försök till försvarliga grundsatser, så vitt det gäller beloppen. Ingen ersättning ges för sveda och värk eller lidande, vilket senare ofta är livslångt. För hinder eller brist i näring samt för lyte eller annat stadigvarande men tillägges honom ersättning endast efter måttet av hans arbetsförtjänst vid tiden för kroppsskadans uppkomst. Ingen gottgörelse lämnas för grusad framkomst i livet och därmed för enad större arbetsförtjänst och något mått av livslycka. För övergående sjukdom beräknas arbetsförtjänsten efter den verkliga inkomsten dock intill högst ett visst belopp, varvid emellertid ersättningen per dag är obetydlig. För stadigvarande men eller sjukdom fingerar förslaget en lika arbetsförtjänst för alla värnpliktige. Någon motsvarighet erbjuder icke samhällslivet, som faktiskt indelar de värnpliktige i en mängd kategorier, för vilka en förlust av sin livsföring är kännbarare, i samma mån som ersättningen ej närmelsevis motsvarar vad de förlorat. Den ifrågasatta

regeln står också i strid med den skadeståndsskyldighet, som svensk lag pålägger enskilde, och vilken anpassas efter livets nämnda mångfald.

Man skulle kunna säga, att på denna punkt har man dock genomfört en demokratisk likställighet. Förslaget gör ett avsteg därifrån genom att dock fastslå två klasser av fingerad arbetsförtjänst, men med obetydlig skillnad i skadestånd. Dessutom har förslaget, som byggt på industriarbetares och lantarbetares arbetsförtjänst, i båda fallen lågt beräknat, funnit sig på grund av skillnaden mellan dessa båda kategoriers avlöningar föranlåtet att icke välja den högre avlöningen utan prutat på industriarbetarnas ersättning för att komma närmare lantarbetarnas och därigenom hålla värnpliktiga industriarbetare nere vid ett obetydligare ersättningsbelopp. Den enda ljuspunkten ligger däri, att sådana värnpliktiga, som på grund av ungdom eller arbetslöshet ej nått avsevärd arbetsförtjänst, komma att erhålla ett större belopp, vilket dock som sagt icke gottgör dem för sina grusade framtidsförhoppningar.

Det synes således vara de värnpliktiges oförgrifliga rättighet att erhålla full gottgörelse enligt de i svensk rätt i allmänhet tillämpade grunder. Lagförslaget bör därför kompletteras med en sådan bestämmelse med förklaring dock att ersättning ej får understiga, vad i det nu framlagda förslaget ifrågasatts.

Skulle en sådan rättvisa, enligt min uppfattning gudlöst, avvisas måste förslagets sterila ersättningsbelopp åtminstone avsevärt höjas varom yrkanden ock under ärendets beredning framkommit.

Det är sant, att genom en rättfärdig lagstiftning uppstå ökade kostnader för staten. Det vore staten värdigt, om den kunde mer än nu sker i sin lagstiftning lägga bort att tillgodose sig själv på medborgarnas bekostnad i strid mot de förpliktelser, som den anser sig böra pålägga de enskilda medborgarna och deras sammanslutningar. Anser staten sig böra och kunna tvångsmobilisera landets unga män med äventyrande av mångas välfärd, får den också betala kostnaden. Att staten för inbesparande av kostnader i militärväsendet avlönar befälet vida sämre än civila ämbetsmän, men pålägger det dyrbarare plikter, vill man försvara med, att »anställningen blivit av dem frivilligt uppsökt». Gent emot värnpliktiges underbetalning finnes icke ens någon sådan förevändning.

2) *Ersättningen enligt förslagets grunder.* Oavsett om den under 1) gjorda framställningen om skadeståndets uppskattande till dess fulla belopp enligt allmängiltiga grunder bifalles eller icke, måste i varje fall förslagets ersättningar väsentligen höjas och i all synnerhet om hänsyn ej toges till den enda rättvisa grunden för skadeståndsberäkning. Härom återopas vad ovan redan anförts. Vid invaliditet och bestående lyte och sjukdom bör därför hänsyn tagas icke blott till de lägsta arbetsförtjänster utan åtminstone till en medelarbetsförtjänst samt därtill läggas gottgörelse även i någon mån för framtida arbetsförtjänst, som enligt normal ordning bör stiga genom ökad yrkesskicklighet, befordringsmöjligheter och de större

krav, som ställas på en familjeförsörjning. Riksförsäkringsanstalten anför bland annat följande:

»Vid en avlöning av 1,500 kronor skulle livräntan vid invaliditet i regel komma att belöpa sig till 1,000 eller 100 kronor mer, som för närvarande utgår och som fastställts under den år 1920 rådande dyrtiden. Om än denna livränta kan synas låg för i stad bosatt industriarbetare bör dock ihäggkommas att för dessa, i allmänhet unga ogifta män, bosättning å billigare ort ofta torde vara möjlig.»

På detta sätt talar riksförsäkringsanstalten, som dock i sitt betänkande besjålas av välvilja emot de förolyckade värnpliktige. Det kan väl icke vara statsmakten värdigt att avspisa dessa, som genom statens tvångslagstiftning råkat i olycka, med en lumpen livstidspension av 1,000 kronor, att utan någon hänsyn behandla dem såsom unga och ogifta hela sitt liv samt att med en gest hänvisa dem att lösrycka sig ur sin miljö och bosätta sig å billigare orter. Livet självt liksom gudomliga och mänskliga lagar resa sig mot dylik schablon.

En ledamot i riksförsäkringsanstalten sekreteraren Källström var skiljaktig och ansåg den beräknade arbetsförtjänsten för låg. Han föreslog respektive 2,400 och 1,800 kronor. Flera militära myndigheter ha instämt häri. Propositionen går en medelväg.

Ersättningarna enligt förslaget böra således rimligtvis sättas till högre grundbelopp exempelvis 2,500 och 2,000 kronor för de båda klasserna samt därtill läggas ålderstillägg med exempelvis 300 kronor vart femte år under minst tre femårsperioder. Den stora obenägenheten att bereda dessa statens offerväsen rimlig ersättning, bottnar icke minst däri, att de till antalet äro så talrika och att samhällsrättvisa därför blir en dyrbar sak för dem, som vållat dessa individers ofärd. Allmänheten har ingen kännedom om den talrika årliga frekvensen av skador. Anmälningar till riksförsäkringsanstalten ingå årligen till flera hundratal som nalkas tusentalet och därmed är icke antalet uttömt. Propositionen borde därför innehållit en redogörelse även för nämnda frekvens, uppdelad i olika kategorier.

3) *Tiden inom vilken krav på skadestånd får göras gällande.* Talan om ersättning må enligt förslaget anhängiggöras inom den allmänna preskriptionstiden av 10 år, då det gäller skada till följd av olycksfall. Ersättning i anledning av sjukdom, som icke förorsakats av olycksfall, måste däremot krävas inom 3 år från viss närmare bestämd dag. Det senare lär berott därpå, att svårigheter möta att bestämma, huruvida vissa sjukdomar särskilt lungtuberkulos influerats av militärtjänstgöringen. Därför befriar staten sig själv från sina bekymmer genom att istället pålägga den enskilde orättvisor och ökade bekymmer. Ett sådant system kan icke försvaras. Den korta preskriptionstid av två år, som stadgats i lagarna om ansvarighet för skada i följd av järnvägsdrift, automobiltrafik och luftfart avse enklare förhållanden och skador, som kunna omedelbart bedömas. För nu ifrågavarande komplicerade fall

finnes inget fog för att staten med sin breda rygg skall söka komma ifrån sina eventuella förpliktelser.

4) *Retroaktiv verkan.* Lagen har ingen återverkande kraft på tidigare ersättningar, som för enahanda fall utgå med mindre belopp än enligt den nya lagen. Detta är icke heller rättvist, helst dyrtidstillägg ej lära utgå på pensioner inom ifrågavarande lagstiftningsområde, vilket dock beviljas andra statens tjänare. Detta missförhållande bör således, såvitt jag förstår, rättas.

5) *Rätt att gå till domstol.* Enligt förslaget avgöras i regel ersättningsärenden av riks försäkringsanstalten och fullföljas till försäkningsrådet, över vars beslut klagan ej får föras. Ej heller må klagan föras över anstaltens beslut om ersättnings art och storlek eller angående utbetalningar och ersättning. Det kan ej vara riktigt att helt överlämna avgörandena enligt lagen till administrativ myndighet och låta en så viktig fråga som ersättningens art och storlek till och med stanna i första instans. Från de administrativa myndigheterna bör talan få fullföljas till domstol såsom ock hitintills varit medgivet. För att detta skall hava någon effekt, måste den värnpliktige stödjas genom fri rättegång och annan handledning. Det ligger i sakens natur och vitsordas av erfarenheten, att hos vederbörande militärinstanser ofta råder mycken ovillighet att medgiva förekomsten av missvård.

Det står nu visserligen värnpliktig också öppet att föra talan inom laga preskriptionstid med stöd av sjätte kapitlet i strafflagen mot den eller de personer som kunna anses ha obehörigen vållat kroppsskadan. En sådan talan förekommer dock mycket sällan, enär det är så gott som ogörligt att komma till rätta med en sådan sak. Ofta kan det ock vara obilligt att lägga ett sådant skadestånd på en enskild, vilkens vållande mången gång mera är systemets än hans skuld.

6) *Undantaget i 20 § andra stycket, sista punkten* synes mig såsom sekreteraren Källström inom riks försäkringsanstalten föreslagit böra utgå.

7) *Lag eller förordning?* Riks försäkringsanstalten föreslog i detta ämne en lag, men regeringen har framlagt allenast en förordning. Skillnaden lär bero väsentligen därpå, att genom att författningens omvandling till »en förordning», undgick man tidsutdräkt med lagrådets hörande. Kan man på ett så enkelt sätt vid brådska förbigå lagrådet, må det gärna vara hänt. Men nog är det riktigt, att denna författning bör framträda som en lag.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen i anledning av propositionen nr 179 om ersättning för kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, ville:

1) besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag om författningens komplettering på det sättet, att värn-

pliktig förklaras skola för invaliditet eller varaktigt lyte eller sjukdom erhålla full gottgörelse enligt de i 6 kap. 2, 3 och 4 §§ stadgade grunder dock ej med mindre belopp än som tillkomma dem enligt författningens speciella stadganden om ersättning;

2) besluta att den i 8 § fastställda arbetsförtjänst höjes till respektive 2,500 och 2,000 kronor, vartill ytterligare läggas tre ålderstillägg efter fem på varandra följande år med 300 kronor för varje gång;

3) besluta att preskriptionstiden av tre år, som omförmäles i 23 §, skall utbytas mot tio år;

4) besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag att författningen erhåller återverkande kraft på tidigare ersättningar, som för enahanda fall utgå med mindre belopp än enligt den nya lagen;

5) besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag om att från de administrativa myndigheternas avgörande talan får fullföljas vid domstol;

6) besluta, att 20 § andra stycket sista punkten skall utgå;

7) antaga det framlagda författningsförslaget såsom lag.

Stockholm den 15 mars 1927.

Carl Lindhagen.

INNEHÅLL.

	Sid.
1) Ersättningsens skälige belopp	1
2) Ersättningen enligt förslagens grunder	3
3) Tiden inom vilken krav på skadestånd får göras gällande	4
4) Retroaktiv verkan	5
5) Rätt att gå till domstol	5
6) Visst undantag i 20 § bör utgå	5
7) Lag eller förordning	5